

“” , ””

” ^ ^ ’ ...

”””

...”

” ^

”” ^ ,

...”

” ^ ^ ’ ...

””” ^ ^ ,

” ^ ^

Nový systém jazykové přípravy v praxi.

Kvalitativní vyhodnocení.

””” ^ ^ ,

””” ^ ^ ,”””

.....

...” ^ ^ ^ ^

”””””””””” ^ ^ ^ ^

...META* ^

.....

””””””””””

*Společnost pro příležitosti
mladých migrantů

” ^ ^

FINANCOVÁNO EVROPSKOU UNIÍ
AZYLOVÝ, MIGRAČNÍ A INTEGRAČNÍ FOND

MINISTERSTVO VNITRA
ČESKÉ REPUBLIKY

...META*

Dokument „Nový systém jazykové přípravy v praxi. Kvalitativní vyhodnocení.“ vznikl v rámci projektu Program na podporu pedagogů při vzdělávání dětí a žáků cizinců, registrační číslo AMIF/25/01, který je financován Evropskou unií v rámci Národního programu Azylového, migračního a integračního fondu a spolufinancován Ministerstvem vnitra ČR.

Nový systém jazykové přípravy v praxi. Kvalitativní vyhodnocení.

Od září 2021 až doposud jsme cíleně sledovali realizaci nového systému jazykové přípravy v praxi škol, abychom získali co nejvíce zpětné vazby o její efektivitě a reálném přínosu pro žáky s OMJ. Informace z terénu jsme průběžně sbírali z více zdrojů. Validita tohoto vyhodnocení spočívá právě v dlouhodobém sledování tématu z mnoha různých zdrojů a v úzkém provázání s terénem. Tým pracovníků v poradenství získával zpětnou vazbu k novému systému prakticky na každodenní bázi.

Zdroje podnětů z praxe:

- **Poradenství pro pedagogy ZŠ.** Od září 2021 dosud jsme podpořili celkem 156 pedagogů ZŠ. Kromě toho úzce spolupracujeme s pěti pražskými školami v rámci projektu, takže jazykovou přípravu na těchto školách sledujeme velmi zblízka. (Dále jako „poradenství“.)
- **Informace od regionálních spolupracovnic** ve Středočeském, Pardubickém, Jihomoravském, Moravskoslezském kraji a na Písecku. (Dále jako „regionální spolupracovnice“.)
- **Účastníci seminářů Organizace a financování jazykové přípravy.** Celkem jsme uskutečnili 15 těchto seminářů, kterých se zúčastnilo celkem 136 pedagogů. (Dále jako „semináře“.)
- **Kulatý stůl k novému systému v praxi se školami a krajskými úřady.** Online diskuse proběhla 1. 2. 2022 a účastnilo se jí 17 zástupců škol a 4 zástupci KÚ. Součástí byl vstupní dotazník a ankety pro účastníky během diskuse. (Dále jako „KS pro školy a KÚ“.)
- **Kulatý stůl k novému systému v praxi se zástupci NNO a CPIC.** Online diskuse proběhla 2. 2. 2022 a účastnilo se jí 13 zástupců NNO a CPIC. Součástí byl vstupní dotazník a ankety pro účastníky během diskuse. (Dále jako „KS pro NNO“.)
- **Setkání k novému systému s pedagogicko-psychologickými poradnami.** Online diskuse proběhla 20. 10. 2021 a účastnilo se jí 24 zástupců PPP.
- Veřejně dostupné online **dotazníky zaměřené na aplikaci nového systému do praxe**, zvláště pro určené školy a zvláště pro neurčené školy. Dotazník pro určené školy vyplnilo 21 respondentů a dotazník pro neurčené školy 9 respondentů. (Dále jako „dotazník pro určené školy“ a „dotazník pro neurčené školy“.)

Co nový systém přinesl

Zavedení nového systému financování a organizace jazykové přípravy rozhodně znamená důležitý krok směrem k systémové podpoře žáků s OMJ. Školy se staly k tématu začleňování žáků s OMJ pozornější a začaly se o něj více zajímat. Paradoxně ale vzrostl zájem o vyšetření žáků s OMJ v pedagogicko-psychologických poradnách. Školy začaly tyto děti více podporovat, ale pro mnoho žáků s OMJ, zejména v menších městech a obcích, je jazyková příprava stále obtížně dostupná. Změna legislativy také skutečně přiměla řadu škol, aby jazykovou přípravu začaly poskytovat. Některé školy zjistily, že se systémovější podpory dětí s OMJ předtím zbytečně obávaly a že její efektivní nastavení je výhodné pro všechny. Školy začaly nově více využívat jazykové testy, kurikulum ČDJ, výukové materiály ČDJ.

Zavedení nového systému přineslo tedy pozitivní změnu v organizaci a financování jazykové přípravy v mnoha určených školách. Přesto pilotní rok ukázal mnohé nedostatky v dosažitelnosti této podpory. Na ty se v této analýze primárně zaměřujeme, protože jejich řešení je výzvou při evaluaci a přenastavování nově zavedeného systému.

Nedostatky nového systému

1. Mnoho žáků s potřebou jazykové přípravy na podporu nedosáhne

Ukazuje se, že **mnoho žáků s OMJ na jazykovou přípravu nedosáhne**. Nejenže na ni nedosáhnou žáci s OMJ, kteří mají české státní občanství nebo plní povinnou školní docházku déle než 24 měsíců, což se předpokládalo, ale **nedosáhne na ni ani velké množství žáků s OMJ „s nárokem“**. **Jedná se zejména o kmenové žáky neurčených škol**. V dostupnosti jazykové přípravy jsou také **velké rozdíly mezi většími městy a menšími městy a obcemi**.

- Pouze 47 % účastníků KS pro školy a KÚ odpovědělo, že jazykové přípravy se účastní všichni žáci s OMJ „s nárokem“, 10 % uvedlo, že se účastní více než polovina, a 13 % uvedlo, že méně než polovina. Celkem 3 % uvedla, že se přípravy neúčastní žádný žák „s nárokem“. V dotazníku pro neurčené školy uvedlo pouze 11 % dotázaných, že všichni žáci „s nárokem“ se účastní jazykové přípravy. Dalších 22 % dotázaných uvedlo, že se účastní méně než polovina žáků „s nárokem“, a 67 % uvedlo, že se přípravy neúčastní žádný žák „s nárokem“. V odpovědích určených a neurčených škol jsou zjevně velké rozdíly, z obou typů ale vyplývá, že ze systému podpory vypadává velké množství žáků „s nárokem“.

Žáci s OMJ „bez nároku“ z této podpory vypadávají, přestože teoreticky mohou být zařazováni do skupin pro jazykovou přípravu „navíc“.

- Až 40 % dotázaných účastníků KS pro školy a KÚ uvedlo, že žádný žák „bez nároku“ se neúčastní, a 20 % uvedlo, že se účastní méně než polovina. V dotazníku pro určené školy uvedlo 48 % dotázaných, že se žádný žák „bez nároku“ neúčastní, a 29 % uvedlo, že se účastní méně než polovina; u dotazníku pro neurčené školy uvedli všichni, že se neúčastní žádný žák „bez nároku“. Opět jsou viditelné velké rozdíly v odpovědích určených a neurčených škol, nicméně ze všech vyplývá, že účast žáků s OMJ „bez nároku“ v jazykové přípravě je minimální.

Příčiny:

- **Jazyková příprava je reálně poskytována převážně pro kmenové žáky určených škol (viz bod 2).**
- **Některé určené školy jazykovou přípravu reálně nezajišťují.**
S touto situací se setkalo 11 % účastníků KS pro školy a KÚ a také 8 % účastníků KS pro NNO.
- **Mnoho škol s menším počtem kmenových žáků „s nárokem“ nedosáhne na to, aby se staly školami určenými (nesplňují podmínku 5 % žáků s cizí státní příslušností).** Řada těchto škol dříve jazykovou přípravu zajišťovala z RP MŠMT, ale nyní ji přestala poskytovat a podporu řeší jiným, většinou méně efektivním způsobem (převážně podporou z § 16). Mnoho škol volá po financování výuky ČDJ v každé škole, kde se vzdělávají žáci s OMJ.
Informace získané v rámci poradenství a seminářů i od regionálních spolupracovnic; potvrdili též zástupci PPP a respondenti dotazníků pro určené i neurčené školy.

Vyjádření ředitele ZŠ na Písecku: „Ve škole jsme díky mnoha letům v rozvojovém programu vytvořili personální kapacity pro výuku ČDJ, ale nyní nesplňujeme podmínky určené školy a žádný z našich vlastních žáků „s nárokem“ nyní na jazykovou přípravu nedosáhne, protože chodit přes celé město na hodiny ČDJ se nikomu nechce.“

2. Jazyková příprava reálně probíhá převážně pro kmenové žáky určených škol

Žáci „s nárokem“ v neurčených školách na jazykovou přípravu v určené škole buď nedojíždějí vůbec, nebo to po nějaké době vzdávají a raději zůstávají s menší podporou na své kmenové škole. Neurčené školy v regionech využívají hlavně podporu z § 16 včetně výuky ČDJ.

Informace získané v rámci poradenství a seminářů i od regionálních spolupracovnic; potvrdili též účastníci KS pro školy a KÚ (potvrdily i zúčastněné kraje) a také účastníci KS pro NNO.

Příklad z Benešovska: „Vesnické školy mají 2 % žáků cizinců, určená ZŠ je v Benešově. Ze všech dětí z Týnce (12) jezdí jedno. Rodiče obecně nezvládají odvoz (nejvíce problematické u prvňáčků). V PPP proběhla schůzka se školami z Benešova, ale ani z jiných benešovských škol malé děti nedocházejí do určené.“

Příklad z Ostravy: „V celé Ostravě jsou určené jen dvě školy, což je velice málo, Ostrava je rozlehlá, dojíždění je pro děti problém.“

Příklad z Pardubic: „Také jsou v Pardubicích jen dvě pověřené školy a obě jsou v centru. Problém dojíždění z okrajových částí Pardubic. Výuka ČDJ na jedné z určených škol začíná v 8:50 (tj. uprostřed výukového dne, nevhodné).“

Příklad z Chrudimska: „Určená škola v menší obci Prachovice, která je dopravně nedostupná pro děti z okolních obcí.“

Příklad neurčené ZŠ v Neratovicích: „Nefunguje spolupráce s určenou školou, nepřijímají jim žáky s argumentem, že mají plno. Škola by se ráda sama stala školou určenou.“

Vyjádření ředitele určené školy ze Znojemska: „Naštěstí se zavádělo tak narychlo, že většina neurčených škol to zatím nezaznamenala a děti k nám zatím nedávají. Jinak nejen že nebude prostor, ale nebudou ani vyučující. A já jako ředitel budu tyto děti odmítat.“

Příklady pražských určených škol: „Na velké ZŠ v Praze 3 zavedena JP nově od září 2021, ale pouze pro kmenové žáky školy, není nabízena žákům z okolních škol. I tak byl problém zajistit personální kapacity pro výuku vlastních žáků, musely se za tímto účelem zaměstnat dvě nové pedagožky. Stejně tak postupují další dvě velké ZŠ (na Praze 4 a na Praze 1). Přestože tyto školy mají se začleňováním žáků s OMJ dlouholeté zkušenosti, nadále nabízejí JP pouze kmenovým žákům, pro ostatní nejsou personální kapacity.“

Vyjádření PPP Znojmo: „Ředitelé malých venkovských škol by rádi poskytli dětem JP, ale ukazuje se, že o JP stojí spíše kmenoví žáci určené školy. Vzdálenější školy o posílání dětí do určených škol nemají zájem, problémem je dostupnost.“

Vyjádření PPP Ústí nad Orlicí: „Situace je podobná, komplikace poskytování JP s ohledem na dostupnost.“

Vyjádření PPP SČK: „Problémem jsou velké vzdálenosti, děti příliš nedojíždějí, hodně závisí na přístupu dané školy. Nenastala velká změna. Podpora většinou funguje přes PPP.“

Vyjádření PPP Blansko: „JP na určených školách se neosvědčuje, na školách ve venkovských okresech nebudou děti dojíždět 20–30 km, ale nefunguje ani online výuka. Kmenové školy si opět zkusí poradit, využívají služeb adaptačního koordinátora. Po dalších třech měsících to pojmu nejspíše jako PO1, vyhodnotí a pošlou děti do poraden.“

Vyjádření PPP Havířov: „Jsou pověřené dvě školy, ale na JP chodí jen kmenoví žáci.“

Příčiny:

- **Mladší žáci nemá kdo doprovodit**, zejména v regionech je to zcela nereálné a často to nefunguje ani v rámci jednoho města.
 - Potvrdilo 74 % účastníků KS pro školy a KÚ, dále 85 % účastníků KS pro NNO, 63 % neurčených škol to uvedlo v dotazníku jako hlavní důvod neúčasti kmenových žáků na JP v určených školách; dále potvrdily určené školy v dotazníku, také regionální spolupracovnice i účastníci setkání s PPP.
- **Špatná dopravní dostupnost určených škol.**
 - Potvrdilo 53 % účastníků KS pro školy a KÚ, dále 46 % účastníků KS pro NNO, 50 % neurčených škol to uvedlo v dotazníku.
- **Nevhodný rozvrh výuky ČDJ na určených školách**, zejména pokud jsou hodiny ČDJ uprostřed dopoledne.
 - Potvrdilo 53 % účastníků KS pro školy a KÚ, dále 54 % účastníků KS pro NNO, 50 % neurčených škol to uvedlo v dotazníku a potvrdily to též určené školy v dotazníku.

Příklad z Nymburska, který lze považovat za typický: „Skupinky jsme nastavili primárně pro naše žáky – třikrát týdně dvě hodiny denně v čase standardní výuky. Žáci z jiných škol v ty dny ale kvůli dojíždění přijdou o většinu výuky na své škole. Ozývá se nám více žáků z jiných škol, po zjištění rozvrhu ale volí jinou alternativu.“

- **Nedostatečné kapacity určené školy, zejména personální a prostorové.** Školy pak sotva uspokojí poptávku vlastních žáků a nemají už kapacitu nabírat děti z okolních škol.
 - Potvrdilo 32 % účastníků KS pro školy a KÚ, dále 62 % účastníků KS pro NNO a potvrdily to též neurčené školy v dotazníku.
- Z důvodu těchto nedostatečných kapacit jsou pak **v některých regionech místa pro JP už plná a školy nepřijímají další žáky.** Ředitelé se musejí rozhodovat, koho vezmou a koho už ne.
 - Potvrdili účastníci KS pro NNO (zejména z Ústeckého a Pardubického kraje), dále to potvrdily neurčené školy v dotazníku a regionální spolupracovnice.

Důsledky:

- Ze systému vypadlo mnoho dětí, které od příštího školního roku už nebudou splňovat podmínky (plnící povinnou školní docházku ne déle než 12 měsíců).
 - Děti, které přišly v průběhu školního roku, se z důvodu naplněných kapacit do jazykových skupin často už vůbec nedostaly.
 - Školy nejčastěji přijaly do JP mladší žáky, na starší se pak už nedostalo (přitom děti ve věku 13+ jsou nejohroženější skupinou).
 - Další důsledek nedostatku kapacit je, že školy posílají žáky s OMJ hromadně do poraden, které jsou naprosto přetížené.
- **Rodiče a žáci s OMJ nejsou o možnostech a přínosech jazykové přípravy dostatečně a srozumitelně informováni ze strany kmenové školy.**
- Vyjádřilo se tak 46 % účastníků KS pro NNO.
- **Problémy se začleňováním do dvou různých kolektivů (na určené i neurčené škole).**

Příklad neurčené školy z Ústí nad Labem: „Zejména mladší žáci přestali do určené školy dojíždět. Nechtěli tam jezdit, protože měli kamarády v naší kmenové škole.“

Příklad určené školy z Prahy 12: „Žáci se po skončení jazykové přípravy nechtějí vrátit do své kmenové školy, protože u nás navázali vztahy a začlenili se do kolektivu.“

Vyjádření PPP Znojmo: „Kromě dopravní dostupnosti je problém i adaptace. Pro malé dítě je nové prostředí natolik velká zátěž, že si neumím představit, jak by dítě zvládlo pojmout nástup do dvou škol.“

Vyjádření PPI v Ústí nad Labem: „Postupem času se rodiče prvňáčků rozhodli do kurzu v určené škole děti neposílat, protože jim přišlo efektivnější, když se zapojovali přímo do výuky v kmenové škole. I vyučující viděla větší přínos v kontinuální výuce než v jazykovém kurzu.“

- **Chybí důslednější osvěta škol i rodičů o tom, proč je výuka dopoledne efektivnější, že uvolňování z běžné výuky je účelné a jak nastavit individuální přístup k výuce v předmětech, z nichž jsou žáci uvolňováni. Mnoho učitelů i rodičů totiž uvolňování z výuky odrazuje od toho, aby děti posílali na jazykovou přípravu v určené škole.**
- Potvrdily školy v dotazníku pro určené školy i v dotazníku pro neurčené školy, dále potvrdili účastníci KS pro školy a KÚ, účastníci KS pro NNO i účastníci seminářů.

3. Jazyková příprava v určených školách neprobíhá v plném rozsahu

Výuka málokde probíhá intenzivněji než 2 či 3 hodiny týdně, a to i přesto, že v těchto školách jsou úplní začátečníci v češtině, kteří by měli mít možnost využít maximálního rozsahu 200 hodin, tj. 5 hodin týdně po dobu 10 měsíců. Výuka ČDJ přitom často probíhá v odpoledních hodinách, kdy žáci už bývají unavení.

- Informace získané v rámci poradenství a seminářů, potvrzeno i od regionálních spolupracovníků.

Příklad určené školy v Benešově: „Výuka ČDJ v rámci JP probíhá 2 hodiny týdně od 14:00 do 15:30.“

Příklad určené školy z Prahy 8: „Výuka ČDJ v rámci JP probíhá 3 hodiny týdně odpoledne, přestože do 8. třídy chodí chlapec, který česky téměř neumí.“

Příklad určené školy v Nymburce: Výuka ČDJ v rámci JP probíhá 3 hodiny týdně (částečně dopoledne a částečně odpoledne), přestože úroveň češtiny některých žáků je nulová.“

Příčiny:

- **Určené školy nemají personál na výuku ČDJ.** Problémem je nejistota úvazku do budoucna a také obecný problém s nedostatkem pedagogů pro výuku ČDJ. Problematický je požadavek na VŠ vzdělání pedagogického směru. Řada škol situaci řeší nadúvazkovými hodinami, což není dlouhodobě udržitelné. Mimo Prahu (např. už i v Brně) mají učitelé tolik nadúvazků, že na další navýšení už nejsou kapacity.
 - Potvrdilo 80 % účastníků KS pro školy a KÚ, dále to potvrdily určené školy v dotazníku, shoduje se to s informacemi získanými v rámci poradenství a potvrzují to i všechny regionální spolupracovnice.

Příklad z Frýdku-Místu: „Pedagožka odmítla učit ČDJ kvůli nejistotě úvazku do budoucna.“

- **Určené školy nemají prostory,** což je obzvlášť velký problém v obcích a menších městech.
 - Potvrdilo 35 % účastníků KS pro školy a KÚ, dále to uvedly určené školy v dotazníku jako jeden z nejčastějších důvodů, proč je poskytování jazykové přípravy na určených školách omezené.
- **Nejsou finance/kapacity na koordinaci jazykové přípravy.**
 - Potvrdilo 15 % účastníků KS pro školy a KÚ, dále to uvedly určené školy v dotazníku jako jeden z nejčastějších důvodů, proč je poskytování jazykové přípravy na určených školách omezené.

Vyjádření určené školy z Plzně, která je jednou z nejpokročilejších škol v ČR v oblasti začleňování žáků s OMJ: „Jazyková příprava běží, ale peněz je na ni méně, než kolik jich bylo z rozvojového programu MŠMT. Dříve bylo z RP možné oficiálně financovat koordinátorku začleňování žáků s OMJ, to teď už není možné. Koordinátorka teď vykonává tuto práci zdarma ve vlastním volném čase.“ Škola je parametry nového systému jazykové přípravy natolik zklamaná, že celý systém považuje za krok zpět.

Příklad určené školy z Prahy 12: „Škola jako jedna z prvních v ČR zavedla pozici koordinátora začleňování žáků s OMJ. Pozice byla financována zejména z pražského operačního programu. Ten už skončil, ale nový systém jazykové přípravy jej v tomto směru bohužel nenahradil. Škola nyní neví, z čeho bude koordinátora nadále financovat.“

4. Jazyková příprava na některých školách není kvalitní ani efektivní

Příčiny:

- **Školám chybí zkušenosti a metodická podpora pro výuku ČDJ.**
 - Potvrdilo 40 % účastníků KS pro školy a KÚ, dokládá to i zkušenosti účastníků KS pro NNO a příběhy z poradenství.

Příklad z Ústeckého kraje: „Prvňák dojíždějící do určené školy v heterogenní výukové skupině dostával jen úkoly typu opisování písanky pro 2. třídu.“

Časté vyjádření účastníků KS pro školy a KÚ: „Výuka ČDJ v heterogenní skupině je mimořádně náročná na přípravu.“

Příklad určené školy z Prahy 13: „Děti s OMJ se tam neučí česky, ale opisují jednotlivá písmena z písanky. Je tam na ně vyvíjen velký tlak, učitelé nevědí, jak s dětmi komunikovat, děti bývají hned škatulkovány jako „problémové“ bez pochopení důvodů, které způsobují nestandardní chování. Děti z jazykové přípravy raději odcházejí do svých kmenových škol. Kmenoví žáci s OMJ jsou hodnoceni velmi demotivujícím způsobem, jsou nuceni zvládat výstupy předmětu ČJL, píšou diktáty apod.“

- **Počet 10 žáků ve skupině je příliš vysoký** vzhledem k tomu, že skupina může být velmi heterogenní. Nejde jen o nedostatek zkušeností škol s takto náročnou výukou, ale i z odborného pedagogického hlediska je výuka ve skupině, kde jsou dohromady žáci např. 1. a 9. třídy, nanejvýše neefektivní. Je to problém zejména ve školách, kde vznikne jen jedna výuková skupina. Kde je skupin víc, je více možností žáky rozřadit podle věku / úrovně ČDJ / mateřského jazyka apod.
 - Opakovaná informace získaná z více zdrojů – od účastníků seminářů, účastníků KS pro školy a KÚ, z dotazníku pro určené školy, z informací v rámci poradenství.

Důsledky:

- Některé školy dělí skupinu 10 žáků na dvě a dofinancovávají výuku z vlastních zdrojů.
- V jiných školách je výuka velmi neefektivní a žáci se z ní pak odhlašují.
- **Mnoho škol poskytuje jazykovou přípravu v odpoledních hodinách.** Často tomu tak je právě z důvodu personálních a prostorových kapacit. Je to neefektivní, protože žáci odpoledne po absolvování dopolední výuky už bývají unavení a méně soustředění. Obzvláště nevhodné je to pro žáky prvního stupně. (Příklady z praxe viz bod 3.)
 - Informace získaná v rámci poradenství a také od účastníků seminářů, kterou potvrdili účastníci KS pro školy a KÚ i regionální spolupracovnice.
- **Školy nevědí, jakým způsobem učit ČDJ v blocích** tak, aby tato výuka byla přístupnější pro dojíždějící žáky, kteří by tak nemuseli přicházet o velkou část výuky ve své kmenové škole. Určené školy by v tomto smyslu potřebovaly metodické vedení, jak výuku v blocích odlehčovat (zařazovat interaktivní a odlehčenější aktivity pro procvičování jazyka, jako jsou hry, písničky apod.). Jinak děti bývají brzy vyčerpané a dlouhý výukový blok, při kterém se musí celý čas na 100 % soustředit, je pro ně neefektivní.
 - Informace získané v rámci poradenství a od účastníků seminářů.

5. Distanční jazyková příprava je nefunkční a neefektivní

Ukazuje se, že **distanční jazyková příprava je využívána dětmi z neurčených škol jen minimálně**. Kmenové školy často nejsou schopny zajistit žákům podmínky pro připojení a v některých krajích reálně vůbec neprobíhá. Navíc se opět potvrzuje již dlouhodobě známý fakt, že pro žáky s OMJ je distanční výuka velmi neefektivní.

- 67 % účastníků KS pro školy a KÚ uvedlo, že žáci s OMJ se účastní jazykové přípravy pouze prezenčně; 7 % uvedlo, že převážně prezenčně a částečně distančně; 3 % uvedla, že převážně distančně a částečně prezenčně; nikdo neuvedl, že by se žáci s OMJ účastnili JP pouze distančně.

Vyjádření PPP Blansko: „Online výuka nefunguje.“

Vyjádření určené školy na Praze 6, jedné z nejpokročilejších škol v začleňování žáků s OMJ v ČR: „Online výuka se u žáků s OMJ neosvědčuje. V online prostředí se hůře podporují žáci s OMJ, kteří nemají studijní návyky.“

Příčiny:

- **Kmenové školy nemají dostatek personálu, aby žákovi zajistily pedagogický dozor.** Zejména je to problém, pokud online výuka probíhá v dopoledních hodinách, kdy je pedagogický sbor maximálně vytížený, což se ukazuje jako téměř neřešitelný problém v malotřídkách (kde jsou např. 3 učitelé na 5 ročníků).
 - Potvrdilo 72 % účastníků KS pro školy a NNO, dále 70 % účastníků KS pro NNO, potvrdily to v dotazníku i neurčené školy.
- **Distanční výuka je neefektivní, není o ni zájem.** Nevhodná je zejména pro mladší děti a také při větším počtu účastníků. Pokud je na celý kraj pro poskytování distanční výuky určena jen jedna škola, není možné udržet menší počet online účastníků, a tím zajistit efektivitu výuky.
 - Potvrdilo 61 % účastníků KS pro školy a KÚ, dále 30 % účastníků KS pro NNO, potvrdily to též určené i neurčené školy v dotaznících.

Vyjádření PPP Znojmo: „Využití techniky při distančním vzdělávání je náročné, u malých dětí není ani možné.“

- **Kmenové školy nedokáží žákům s OMJ zajistit vhodné podmínky pro distanční vzdělávání (prostorové či technické).**
 - Potvrdilo to 44 % účastníků KS pro školy a KÚ, dále 30 % účastníků KS pro NNO a potvrdily to též školy v dotazníku pro neurčené školy.
- **Kapacita některých určených škol pro online výuku je naplněná.**
 - Informace z dotazníku pro neurčené školy.
- **Některé školy distanční výuku reálně nezajišťují, přestože je tím kraj pověřil.**
 - Potvrdilo to 33 % účastníků KS pro školy a KÚ, dále 20 % účastníků KS pro NNO a v dotazníku pro neurčené školy to uvedlo 50 % škol.
- **Žáci s OMJ a zejména jejich rodiče nejsou o možnostech distanční jazykové přípravy dostatečně a srozumitelně informováni ze strany kmenové školy.**
 - Potvrdilo to 30 % účastníků KS pro NNO, vyplynulo to též z dotazníku pro neurčené školy.

6. Určování škol ze strany KÚ není efektivní

Příčiny:

Určování škol ze strany KÚ je velmi problematické, naráží na slabou vyjednávací pozici KÚ na jedné straně a na neochotu škol na straně druhé. Stát se určenou školou znamená mnoho práce navíc bez odpovídajícího finančního ohodnocení, zejména za koordinaci jazykové přípravy. **V důsledku je řada škol určena nevhodně.**

KÚ mají problém „přesvědčit“ školy, aby byly určené. Často se pak stává, že když škola splňující podmínky určené školy odmítne zajišťovat jazykovou přípravu, KÚ určí jakoukoliv jinou školu, která je k tomu alespoň trochu ochotná, bez ohledu na to, jestli sama má žáky cizince nebo podmínky pro poskytování JP, a to jen proto, aby příslušný KÚ formálně naplnil povinnost určit školu v ORP.

- 29 % účastníků KS pro školy a KÚ uvedlo, že způsob určování škol ze strany KÚ nebyl příliš efektivní. Přítomné KÚ na KS uvedly, že některé školy odmítly stát se školou určenou, protože mají pocit, že už je toho na ně moc. Je to pro školy „za trest“, vznikají vícenáklady, např. chybí financování koordinace a administrace JP. KÚ rovněž uvedly, že vyjednávání se školami bylo velmi obtížné, školy odmítaly stát se určenou školou.

Příklad z Ústí nad Labem: „Dle domluvy s městským úřadem by měly školy funkci pověřené školy zastávat jen na rok a pak předat „štafetu“ další škole. Žádná to totiž nechce dělat a žádná nesplňuje podmínku 5 % žáků cizinců.“

Vyjádření PPP Praha-západ: „Pověřené jsou dvě menší školy, naopak větší školy se nezapojily.“

Vyjádření PPP Blansko: „Určené školy kraj definoval matematickým výpočtem, a nikoliv podle praxe a zájmu škol. Naopak skončily s poskytováním jazykové přípravy školy s praxí, které už byly zaběhnuté.“

Důsledky:

- **Některé určené školy nemají ani jednoho žáka cizince.**
 - Potvrdilo 15 % účastníků KS pro školy a KÚ, informovali o tom také někteří účastníci seminářů.
- **Některé školy s velkým počtem cizinců určené nejsou, protože to odmítly.**
 - Informace KÚ na KS pro školy a KÚ, potvrzují to též regionální spolupracovnice.

- **Některé školy, které mají vhodné podmínky pro poskytování JP a chtějí ji zajišťovat, ačkoliv nesplňují podmínku 5 % žáků cizinců, a které aktivně oslovily KÚ s žádostí, aby je určil pro poskytování JP, od KÚ nedostaly kladnou odpověď a nebyly určeny.**

Příklad neurčené školy z Posázaví: „Škola má praxi se začleňováním žáků s OMJ, má aprobovanou učitelku ČDJ a je spádová pro osm obcí. KÚ její žádosti stát se určenou školou nevyhověl.“

Podobný příklad: „Také neurčená škola v Praze-západ se chtěla stát určenou, KÚ jí také nevyhověl.“

Příklad neurčené školy na Ostravsku: „Chtěla se stát určenou školou, má na to personální kapacity i prostor, ale KÚ to nepovolil.“

- **Existuje řada škol, které sice nemají 5 % žáků cizinců, ale chtěly by a mohly zajišťovat JP.** Většinou ale nejsou aktivní v komunikaci s kraji, aby si požádaly o určení, takže pokud v tomto není aktivní kraj, tyto školy zůstávají bez financování.
- **V regionech se školy, které využívaly RP MŠMT pro cizince, nekryjí s určenými školami,** což znamená, že školy, které měly vybudovaný systém podpory žáků s OMJ, nyní jazykovou přípravu přestaly poskytovat, protože už na ni nemají finanční prostředky. Naopak jsou určeny školy, které se žáky s OMJ nemají žádné zkušenosti a z RP dříve nečerpaly.
 - Informace získané v rámci poradenství a potvrzené KÚ na KS pro školy a KÚ.
- **V některých ORP nejsou vůbec žádné určené školy.**
 - Informace získané od účastníků seminářů a od regionálních spolupracovnic.
- **V terénu už se vyskytují tendence k segregaci.** Rodiče žáků s OMJ mají přirozenou snahu přihlašovat své děti rovnou do určených škol jakožto kmenových. V některých určených školách se tak děti s OMJ začínají hromadit, což zase odrazuje české rodiče, aby tam přihlásili své děti.
 - Informace získané v rámci poradenství zazněly též na jednání MHMP s řediteli škol a zástupci MČ na téma nového systému jazykové přípravy, dále tuto tendenci potvrzují i zástupci PPP a také regionální spolupracovnice.

Příklady z praxe: Tyto tendence k segregaci jsou zaznamenány např. ve školách na Praze 3, na Pardubicku nebo v Brně.

7. Chybí efektivní systémový sběr dat

Pro vyhodnocení efektivity nového systému jazykové přípravy je třeba si položit dvě klíčové otázky:

- 1) Dosáhnou na tuto podporu všichni žáci „s nárokem“?
- 2) Jakým způsobem tato podpora reálně zvyšuje dětem šance začlenit se do běžné výuky?

Abychom mohli najít odpověď na otázku 1), potřebujeme sbírat tato data:

- a) Kolik je žáků „s nárokem“ celkem ve všech ZŠ?
- b) Kolik žáků „s nárokem“ se účastní jazykové přípravy v určených školách?

Žádná z těchto dat krajské úřady zatím systematicky nesbírají. Byť některé projevily vůli a zájem tato data sbírat, potřebují k tomu mandát a pověření MŠMT.

- Všechny přítomné KÚ na KS pro školy a KÚ se vyjádřily, že nemají informace o tom, kolik žáků s OMJ „s nárokem“ se účastní jazykové přípravy. Nemají informace ani o tom, kolik jejich ve školách celkem. Nemají pověření tato data sbírat.

Klíčové je zejména zjistit informace o počtu žáků „s nárokem“ od neurčených škol. Jedině tak lze zjistit, kolik žáků na podporu ve skutečnosti nedosáhne. Ze strany většiny neurčených škol, zejména v menších městech a obcích, chybí data, na tomto místě se odhaluje velké informační vakuum. Tato absence dat ve světle zjištění, že jazyková příprava je zajišťována převážně pro kmenové žáky určených škol, představuje pro nový systém velké riziko, že řada potřebných dětí v systému není podchycena.

- V odpovědích v dotaznících pro určené a neurčené školy se ukazují velké rozdíly. Zatímco 62 % určených škol je přesvědčeno, že jazyková příprava je zajištěna pro všechny žáky „s nárokem“, totéž si myslí pouze 11 % neurčených škol. Podobně pouze 5 % určených škol si všímá, že existují žáci „s nárokem“, kteří se jazykové přípravy neúčastní, ke stejnému zjištění dochází 67 % neurčených škol.

Pokud jde o otázku 2), **potřebujeme sbírat zejména data o vstupní a výstupní jazykové úrovni žáků, kteří absolvují jazykovou přípravu.** V současné době existuje jazykový test pouze pro zjištění vstupní úrovně, chybí proto zjišťování té výstupní.

Návrhy na změny systému

1. Způsob a podmínky financování

- **Upustit od systému určených škol a umožnit financování jazykové přípravy podle § 20 každé škole, která vzdělává jednoho a více žáků s nulovou nebo velmi nízkou znalostí češtiny.**

Tím se odstraní nebo alespoň zmírní řada stávajících problémů s dostupností a doprovázením mladších dětí, s personálními a prostorovými kapacitami určených škol, s nevhodnými rozvrhy pro dojíždění a současně s nedostatečnou odbornou přípravou učitelů na výuku v blocích, s obtížným začleňováním dětí do dvou odlišných kolektivů. Také to umožní školám, které dříve čerpaly finance z RP MŠMT, navázat na dřívější zkušenosti a pokračovat v poskytování jazykové přípravy pro kmenové žáky. Zvýší se tím celkové kapacity škol pro poskytování jazykové přípravy, jednotlivé určené školy už nebudou přetížené, zátěž se mezi školy lépe rozloží.

- Upustit od distanční výuky ČDJ a financování směřovat do prezenční formy na každé škole.
- **Přidat školám finance na koordinaci jazykové přípravy a začleňování žáků s OMJ.**
- Umožnit financování jazykové přípravy podle § 20 i soukromým a církevním školám – řada z nich má zájem a kapacity stát se určenými školami.
- **Pro školní rok 2022/2023 prodloužit podmínku nárokovosti ze 12 měsíců plnění povinné školní docházky v ČR na 24 měsíců**, vzhledem k tomu, že mnoho dětí ze systému letos vypadlo z důvodu nedostatečných kapacit škol.
- Rozšířit nárok na jazykovou přípravu i v přípravném ročníku.

2. Učitelé ČDJ

- **Snížit kvalifikační požadavky na učitele ČDJ, umožnit výuku ČDJ studentům pedagogiky a pedagogicky vzdělaným pracovníkům již na úrovni SŠ nebo alespoň Bc.** U studentů je navíc výhoda, že jsou flexibilní a nemusela by jim vadit nejistota úvazku do budoucna.
- Motivovat stávající pedagogy škol, aby se stali učiteli ČDJ (nejen finančně, ale zatraktivnit toto povolání, zavést roli učitele ČDJ stabilně do úvazku škol, ukazovat příběhy spokojených učitelů ČDJ apod.).
- Sjednotit platový výměr pro učitele ČDJ. V současnosti je to ponecháno na školách, ale praxe je velmi odlišná, což je pro učitele ČDJ s nižším ohodnocením demotivující (mzda pro učitele ČDJ se pohybuje mezi 250 do 400 Kč/hodinu).

3. Efektivita jazykové přípravy

- Školám, kde vznikne jen jedna výuková skupina do 10 žáků, umožnit rozdělit tuto skupinu na dvě, aby bylo možné výuku diferenciovat (zejména učit zvlášť 1. a zvlášť 2. stupeň).
- Důslednější provázání s podporou z § 16, která by na podporu z § 20 měla navazovat a v případě potřeby ji i souběžně doplňovat.
- Pokud by zůstal systém určených škol, metodicky vést určené školy k tomu, jak mají plánovat rozvrh s ohledem na žáky z okolních škol a jak vést výuku v delších blocích.
- Zaměřit se na osvětu škol i rodičů, proč je výuka dopoledne efektivnější, že uvolňování z běžné výuky je účelné a jak nastavit individuální přístup k výuce v předmětech, z nichž jsou žáci uvolňováni. Zaměřit na tato témata vzdělávání a metodickou podporu škol.

4. Podpora rodičů žáků s OMJ

- Povinnost kmenové školy nejen informovat rodiče o JP v jazyce, kterému rodiče rozumí, ale také jim pomoci zařídit kurzy v určené škole, včetně pomoci s příslušnou administrativou.

5. Podpora krajských úřadů (pokud by zůstal systém určených škol)

- Podpora KÚ při určování škol pro JP a pro efektivnější koordinaci. Krajské úřady by měly mít organizaci celého systému pevněji v rukou a opravdu jej řídit, nikoliv být v pozici pro-sebníka. Dbát na to, aby se z určených škol nestávaly školy segregované.
- Podpora KÚ, aby byly v komunikaci s určenými školami aktivnější, aby aktivně vyhledávaly vhodné školy pro poskytování jazykové přípravy bez ohledu na podmínku 5 % cizinců ve škole, aby školám dovedly poskytnout veškeré potřebné informace a nasměrovat je, kde mohou získat metodickou podporu.
- KÚ by měly ve vybraných školách koordinovat intenzivní jazykovou přípravu, podobně jako fungují tzv. průtokové školy v Praze (ZŠ Marjánka a další). Ne každá škola má kapacity toto koordinovat sama, to by měla být role KÚ.
- Kraj by měl mít i aktuální informace o kurzech a volných kapacitách, může také koordinovat doprovázení menších dětí s podporou místních NNO, propojovat dobrovolníky s rodinami, kde se děti připojují online apod.

6. Systémový sběr dat

- Sbírat v každém kraji data o celkovém počtu žáků „s nárokem“ a o počtu těchto žáků ve skupinách pro jazykovou přípravu. Kromě vstupního jazykového testu zavést také výstupní jazykový test pro zjištění jazykového pokroku žáků a efektivity jazykové přípravy.

META, o. p. s. od roku 2004 podporuje vícejazyčné děti a žáky ve vzdělávání prostřednictvím sociální práce, podporou dobrovolníků, kurzů češtiny a volnočasových aktivit. Od roku 2009 poskytujeme poradenství a metodickou podporu školám, které se s jejich specifickými vzdělávacími potřebami potýkají. A to prostřednictvím specializovaného portálu www.inkluzivniskola.cz pro pedagogy a pedagožky (a další podpůrné profese i dobrovolnice a dobrovolníky) v oblasti vzdělávání vícejazyčných dětí, žáků a žákyň, včetně tvorby výukových materiálů a FAQ, i vzděláváním pedagogů a pedagožek v oblasti začleňování vícejazyčných dětí a žáků do škol (MŠ, ZŠ, SŠ). Zaměřujeme se také dlouhodobě na vzdělávání a metodickou podporu dvojjazyčných asistentek a asistentů pedagoga a specialistek a specialistů na výuku ČDJ. Poslední roky také pracujeme na tématu podpory zdravého klimatu tříd.

Současný vzdělávací systém dostatečně nepodporuje školy a neohledňuje všechny děti s potřebou výuky češtiny. META proto definovala systémová opatření v dokumentu Strategické cíle pro jazykovou přípravu a rovné příležitosti pro roky 2021–2022. Jejich naplnění zajistí vícejazyčným dětem rovné příležitosti a školám nárokové financování jazykové přípravy a oporu ve vzdělávacím systému.

...META*~

©META, o. p. s., Ječná 17, Praha 2, www.meta-ops.cz

∫ ° ^ ' ...